

V

boj pade iznenada
z druge valovne dolžine
uvedejo ga v tisočere fanfare

skozi zid je slišati pijance
pozabiti hočejo vse
to
to vse
naseliti
z utrujenostjo

spati spati spati spati

za vse ista os

Pri tleh so in v zraku
Pri tleh so in v zraku
Pri tleh so in v zraku
Pri tleh so in v zraku

KJO

Marjan Krušič

Marjan Krušič, rojen 1937 v Celju, študiral sociologijo v Ljubljani, zdaj je urednik pri založbi Mladinska knjiga v Ljubljani. Leta 1966 se je predstavil javnosti z zbirko novel Srečni otok, ki je bila deležna enotnega priznanja kritike. Že v tej zbirki je Krušič pokazal izreden smisel za jezik, za svojevrstno simboliko in nenavaden občutek za človekov doživljajski svet, zlasti za tisto njegovo plast, kjer se nerazdružljivo pre-

pletata doživeto in sanjano, resničnost in irealnost, z velikim poslušom in občutljivostjo se pisatelj giblje prav na tisti ravni, ki se izmika kroniki in logičistični psihologiji. V noveli, ki jo objavljamo v tej številki, je Krušič te svoje pisateljske posebnosti še bolj izostril, skoraj dokončno je zabilisal črto ločnico med resničnostjo in fikcijo, še bolj poudaril simbolični pomen posameznih opisov, stanj in celo novele kot celote.

»Ljudje z navideznimi obrazi!« jo je opomnil Kjo, ko sta prekrita s pelodom kaktusovih cvetov z razžarjenih pašnikov sončeve sredice obotavlja se pristala ob bregu vetrovnih sanj.

»In z okrašenimi besedami,« je dodal.

»Z glasovi, ki odmevajo k sebi, vem,« je rekla skoz toplo brazdo ustnic, kjer so se ščemeče lesketala in čakala klitja semena besed, ki jih je bil tjakaj vso dolgo pot od svojega otoka trosil Kjo, ko da jih zasaja v dehteče doline valov.

Bele nočne ptice z razcefranimi, bodljikavo luč teme in senco žolte zarje skrivajočimi kreljutmi, plašno stisnjenimi h golim telesom, so se v leteči preprogi zgrnile z obzorja, se zostrile v oglodan srp, ki seka rano jutru, se zvrtničile v jok nenajdenih utopljenecv in začele z rumenimi kljuni kapljati na gladino obrežja in morja. S kovinskim zvenom so se zabadale v toplo telo, razcvetene dlani, vzhajajoče oči otroka, ki je ležal do vrh bokov in ramen zasut s puhastim peskom in iz bisernega grla glasno sanjal svoje sloko, k hitremu teku in vetru nagnjeno telo, dolge plavajoče korake, brizge in paro plimnih valov izpod žarečih stopal, krhke odtise globokih stopinj v odplakujočem morju.

Grenka, devet mračnih let globoka voda, ki se je svinčeno razlivala čez kljune v tla zapičenih ptic, je tedaj iz svojega studenca, vrtoglavega spočetja vseh stvari, vrgla ognjeno ploščo, da je devet in devetkrat odskočila z vzvalovane gladine in podnetila prhko travo na obrežju. Od potrpežljivega čakanja posiveli otrokovi lasje so se skodrali v krčih nasedlih morskih zvezd in se splekli z nizkimi zublji.

»V pesku in travi mu je toplo,« je rekel Kjo.

Osmojen dež je napel žilave strune od strmih, gobastih kôp zgoraj do plaskih oblakov v morju pri njunih spočitih nogah.

»Toplo mu je tudi v gnezdu mojega naročja,« je rekla.

Upognjenih pogledov za zaprtimi očmi sta steptala sikajoče ognjene jezike in začela z dolgimi krivuljami kazalcev črtati v mokri, usipajoči se pesek otrokove nasmejane dihe, obrnjene k divje pisanim vrtiljakom zvezdnih semen v zvonu neba in k belim rožam, ki so pognale iz ptičjih kljunov v zrnatih tleh. In na njegovo razžarjeno čelo sta zarisala od roba do roba popisan list šuštečega papirja v zarjaveli steklenici, vrženi v stekleno oko vesolja ob otrokovem prvem zelenem brodolomu. In v utripajoče prsi sta z nohti zaznamovala vijugaste smeri njegovega brezčasnega, otrplega potovanja skoz upepeljene trave.

Z otožnim vonjem potopljenih alg prepreden veter se je plazil čez hrbet morja in v žvenketajočih sunkih stresal h koreninam oranžnih plamenov odkrhnjene drobce glasov s prenapolnjenih ladij, ki so se vračale iz presihajoče noči k svojim starim pomolom, priklenjenim k zarjavelim sidrom in njihovemu grenkemu mahu.

Dvajset negotovo tipajočih prstov sta prepletla v neprehoden gozd in ga zasadila v gube svojega vršiča in pogoriščnega dima. Kjo je devet korakov od svojega središča, kjer se je otrok ravnokar prebujal pod toplima bradavicama ženskega srca, v krogu zakopal stebre solnih kristalov, visoke kot je samota puščavskih dreves, da bi zahodnemu robu noči zgradil pot k vzhodnemu robu jutra.

»Kje sem, bojim se,« je rekel otrok.

»Prišli smo do obrežja. Današnji dan ne bo hujši od včerajšnjega,« je rekel Kjo.

»Je pepel včerajšnji? In ptice?« je vzdrltel otrok.

»Današnji je. In ptice so prišle z mrtvim vetrom,« je priznal Kjo.

»Zebe me, bojim se,« je dihnil otrok.

V reže med stebri so se zapodile velike rožnate ribe z napihljenimi človeškimi in razklanimi živalskimi obrazi in začele z morjem na raskavih jezikih lizati krhke solne kristale, pepel, bele otrokove lase. Napolnile so se, udarile s težkimi repi po brlečih zvezdah in široko razprle sluzaste gobce. Iz njihovih mokrih grobov so bruhnili bela okostja zablodelih ladij in pogubljenih mornarjev z okamnelimi sledmi zadnjega klica v votlih očesnih žrelih — in grgraje potonila.

»Strah je hranivo srca, zatišje pogumnih, počitek utrujenih, otrpla golota zimskih dreves, polnih prežeče pomladne krvi.« Kjo je z nabrušenim lemežem besed zabrazdal v steptana tla divje podobe ranjenih altamirskih bikov v njihovih tisočletja zadrževanih krčih. Zleknjeni na bok so boljčali iz svojih plosko zarisanih kuštravih glav, toda namesto solz strahu in besa nad krivično smrtjo jim je iz vegastih oči kapljaj vsakdanji siv pesek.

»Odkar te imam, me spodbujaš,« je rekla.

»Zven tvojega glasu je odmev iz skrivališča človekovih resnic,« je rekel Kjo:

»Čas je,« je nestrpno rekel otrok.

»Ne, ne, čas lahko počaka,« je planila. »Daj mi ključ od stolpa živih ptic na Ognjenem griču, da ne bo čaša mojega glasu vsak dan hreščala pod parklji ovčje črede.«

»Ključ?« se je začudil Kjo. »Ni ključa. Priti je treba do stolpa. Ko prideš tja, ti bodo zrasle roke žive ptice in nihče te več ne doseže. Tako je zapisano v tvojih stopinjah, to dobro veš.«

»Oceani sončne svetlobe so že presahnili, odkar hodim proti stolpu, brvi prek dnevnih rek pa se ob večerih z ropotom podirajo za mano, in mrtve ptice se ob jutrih kopičijo pred mano,« je rekla.

Mimo sta prišla resničen starec z leskovo piščaljo in starka z zaripljo napihljenim balonom na dolgi vrvici. Starec ni igral in starka je stala dva sežnja od tal z iztegnjeno roko.

»Med tem obrežjem in stolpom plove veliko vztrajnih mornarjev na ladjah brez jader,« je rekel Kjo.

»Mudi se,« je rekel otrok.

Nedolžni vlaki, zvrhani rdečeličnih godb na pihala, zarjavelo brnečih budilk in hripavo pojočih petelinov so tedaj v ravnih vrstah neslišno spolzeli drug mimo drugega čez zamegleno ozadje in škripaje zaigrali budnico. Ladje so mukoma premaknile škrbaste trebuhe z mehke blazine alg in vzplule, mornarji so si sposodili ila s potopljenih tal, zakrpali so si koščene obraze in pomerili s tenkimi kazalci čez morje.

»Čas je,« je rekel Kjo, »tihan val tvojega poguma je planil iz motne reke in preplaval zapahnjene brloge. Pred zelenimi vrati plazovitih pobočij te čakajo ukročene živali.«

»Res je, ti si moja pot,« je rekla.

»Pohiti, otrok hoče na kolena Ognjenega griča,« je priganjal Kjo.

»... moj večni kažipot skoz strup močvirske vode in mimo zariplih metalcev pajčevinastega plamena,« je rekla.

»Pojdi,« je zahteval.

»Glej, Kjo, zemljina dlan omaguje pod ovcami, ki se prerivajo po njenih toplih grapah,« je rotila.

»Pojdiva,« je rekel otrok.

Ladje so skrile svoja prhla rebra v špranje drsečega peska, mornarjem so sence škrjančjih oblakov, bežečih pred vriski sovjih tolpa, obrnile kazalce proti prežečim lovcem med razprostrtimi koreninami olušenih dreves.

Dvignila je otroka z ugrezajočih se tal, kjer je presihalo od življenjskih klic zgoščeno trpko morje, in tako združena z njim odšla za godbami na pihala, za pismi iz zarjavelih steklenic, vrženih na pomoč, za odmevom sovjega petja v jutrovi školjki, za trikrat kdove koliko življenj oddaljeno zvezdo Betelgezo. Kjo se je odpravil v nasprotno smer, šelestenje njegove hoje je razpršilo zastali čas v zdrobljenih peščenih urah. Na kamniti stopnici novega jutra, povitega v testeno meglo, je obstala in Kjoju v pozdrav razpustila svoje lase zemljine barve, da so ji v brezvetrju prvega koraka zaplavali čez neme oči v temno povodenj, ki so jo splavile ugasle iskre. Toda samo za hip. Vedela je, da Kjo ne bo odšel predaleč, kajti Kjo je bil njena vera.

Med jalovimi kolki sajastih gora, kjer puščajo odhajajoči ribji rodovi v njihovem zgrbljenem kamenju koščičaste odtise svojih izumrlih teles in nad njimi zasople kresnice prižigajo tleče svetilnike, je tičala ladja s tremi palubami.

Na prvi palubi je imela drevorede, kjer so se trumoma potikale podgane in druge ulične živali, med njimi pa je bilo še za nekaj mravljinčjih cest prostora, namenjenega gostim curkom zaprašenih, drug prek drugega hitečih ljudi. Sider in reševalnih čolnov ni premogla. A saj jih tudi ni potrebovala, srečna prva

paluba. Na površju jo je držal svarilni zgled zamolke globine, ki je zasajala črne nohte v njen obod, in tu in tam kakšne roke, ki se je hlataje grabila navzgor.

Drugo palubo so krasili širši drevoredi in poredkejši psi in podobne ulične živali, celo mravljinčje ceste so bile po meri tavajočim ostrozobim termitom. Z nje je bil nekoč razgled nad Ognjeni grič — in tja je bila tudi namenjena.

Tretja paluba je bila pregrnjena s spolzkim prtom, stkanim iz netiva zogle-nelih žil; z njim je vabila kresnice in dušila zvezde, prerahlo pripete nad seboj. Bila je prepojena z lepljivo sladkim vonjem gospodarja.

Gospodar je bil prerok in slepec, krčmar in trgovec, pes in človek, in ne nazadnje je bil tudi podgana. V tej ali oni podobi, ki so se razmnoževale kot lepi smrtni grehi in so v nepretrganem mimohodu s pridruženimi zenicami strmele druga v drugo in jih je bilo toliko, da se je že vsaka oplodila z vsako in ni bilo več očito, katera je ta ali ona — v vseh svojih sedmih zrcalnih odsevih, ki so se sumili, tajili, bičali in z naslado morili, pa je bil predvsem Gospodar. Izdajali so ga krepki zobje in širok nasmeh, iskrive oči in top pogled, ženske dlani in gorilja pest, ščegetljivo žuboreč glas, oblit z mrtvaško poltjo . . . Vseh nezmotljivo njegovih znamenj je bilo toliko, da se ni več prepoznal. Ker je nenehno srečeval svoje oči in nohte, glas in slino, pest in prah na enako nedoločnih bitjih na vseh svojih palubah, ni več vedel, kdo je kdo, zato se je bal, in ker se je bal, se je sovražil s človeško močjo.

Navsezgodaj, ko je mlačen dim shiranih ognjev še silil deviškimi rožam v stisnjena grla in so vetrovi jeziki zmetli na kupe trdno zapečatenе sanje iz nočnih nabiralnikov, listje nestrpnih dreves pa je rdeče zaprasketalo v jutru, je z lastovičjo naglico zdrsnila z zadnjega, ohlapno vzboklega slemena. Iglast dež oslepelih, v zatohlem dihanju nočnih pokrajin spočetih mušic, ki so omamljene puhtele iz ohlajenih kotlov, še zmeraj pogreznjenih v zvezdna močvirja, jo je tedaj zbudel v obraz. Curkoma ji je stekel po telesu in ji naježil tople žile, da so globoko vsesale usedlino svojih odmevov. Pri nogah pa se ji je zlival v strmo stezo spolzkih goseničjih hrbtov, gomazečih navzgor k obzrtemu čelu zelenega obzorja.

Vzravnana zaradi poguma iz nasadov cvetočega kamenja na Kjojevem otoku in nasmejana zaradi božajoče otrokove dlani je stopila na ladjo, zagozdeno med starčevska bedra zgubanih gričev, kotečih nizek mrtvorojeni dan. Zabredla je v goščavo zehajočih dimnikov in se spustila na oglato, z granitom tlakovano oazo med štirimi četami pokončnih zidov. Utrujeni smetarji, ki ne poznajo sproščene drdranja nočnih vlakov na polzečih mahovnatih tirih, ampak le njihove črne izpljunke na končnih postajah, so v svojih prašnih oblekah, v katerih so bili podobni pravim ljudem, sloneli na obrabljenih metlah za spoštljivo oblikovanimi gomilami nedonošenih prividov.

Sredi oaze se je na podstavku, okroglem in steklenem ko mrtvo ribje oko, šopiril spomenik Najzvestejšemu psu in si pohlepno lizal umišljene rane. Za

ohlavnimi uhlji sta mu bingljala napisa: JAZ SEM VAŠ NAJBЛИŽJI in POPELJEM VAS V SKUŠNJAVA.

Korenine obrizanih dreves, mačke z izravnanimi kremplji, ljudje z oteklimi jeziki in druge ulične živali so že navsezgodaj trumoma potovale po razkošni granitni oazi. V svoji krog in krog zastraženi jutranji sreči so se odbijale od trdnih mej svojega sveta k središču, ki je v priškrnjeni zenici steklenega podstavka razkazovalo oglodan zlatnik medenega okusa. Odbijale so se, hlastaje segale v zenico in se razletavale obrizane, izravnane, svinčene. Tako so utripale.

Počakala je, da so njihove nabrušene sence zasekale v spomenik nekaj novih bronasto sočnih ran, ga nevarno razmajale in posilile v mišje cviljenje.

»Hitro, hitro!« jo je solzavo prosil. Bal se je, da ga bodo oropali, pobili in po drobcih zmetali v pekel vseh spomenikov, preden bo vesoljna oaza slišala o njem. Tresel se je na svojih deveterih nogah, grozil huškajočim sencam z rdečo baklo v lijakasti votlini razkrehnjene gobe in moledoval, naj mu pomaga.

»In ti?« ga je vprašala.

»Dobila boš, pozneje, ko bom gospodar! Ne odlašaj zdaj!«

»Dal boš ključ?«

»Bom, pozneje. Če boš zgovorna in me obvaruješ.«

»Obljuba je kakor beseda, vklesana v kamen: lahko ga zdrobiš.«

»Dobila boš ključ, kdo drug naj ga dobi! — Kaj čakaš?«

Verjela mu je, ker je psom v nesreči treba verjeti. Z golima rokama ob končnem telesu, oblečenem v zaupljiv smehljaj upajočega jutra, se je zagledala čez hrbte popadljivih senc, čez drevesa, ujeta v granit, čez rosna strnišča mišjih poljan v kosmate goseničje hrbte, ki so se v znamenju večnega gnusa vztrajno prežirale skoz pladenj spečih rož navkreber k srebrno poprašenim zamahom svojih metuljih kril.

»Oaza!« je iz žejne puščave njenih ust kriknil otrok. Na palubo so v zastavah zelenega plamena zgrmele kresnice in čeznje je pljusnil ploščat molk.

»Vriskajoca oaza pod curki nabreklih vodometov!« je klical otrok.

Struga ponikle reke, nastlane z znojem zdrobljenega listja, na katerem si odpočivajo utopljeni, je vdrla skoz reže drevoredov in zidov.

»Daj mi svojo vsakdanjo povodenj!« je prosil otrok.

Bolečina votlih vej se je prasketaje vzpela iz svoje upognjene smeri k ustnicam jutra in dala cvet, ker je verjela, da se bo razmnožil.

»Popelji me k brzicam spočetja,« je hotel otrok.

Mlečni vrtinci zavrženih semen so zavreli v pogreznjenem deblu struge z vonjem divjega kostonja in se posušili v hrapave pljunke.

»In odžejaj moje oči, da bodo videle v kamen!«

Puščavske ribe so vzniknile iz sikajoče ljubezni peščenih zrn in s polnimi pljuči soli zaveslale po slepih ulicah svojega hropečega mirovanja. Zoglenela telesa praprotnih gozdov so se zamajala v noči svojih grobnic in se spomnila vej in listja na vejah in gnezd v krošnjah in kričanja v gnezdih, in so prisluhnila.

»Glasneje!« je zarenčal pes. »Glasneje in bolj vzneseno, zame gre!« Kazal je tope bronaste zobe in nepremičen bronast jezik, z očmi je votlo begal, oguljeno dlako je nasršil. Držal se je na moč pomembno, čeprav je bil brez repa in mu je iz ušes lezel zeleni volk. Otrok ga je bil vajen, saj je dan na dan renčal nanj, toda zbal se je njegove mrzle šape, ki mu je legla na usta, zato se je skrnil.

»Oazaaa!« je zaklicala za njim v vseh devetkrat devet strmih predorov, ki so se odprli njenemu oglatemu glasu. Kojotom, zleknjenim v senčne grme na vznožju jutranjih sipin, je razdražen zrak napihnil lačna ušesa, pobrali so zadihane jezike in jih v potuhnjenih skokih odnesli skoz predore do kroga, ki je dooločal, do kod sme puščava. To je bil krog človeku podobnih ljudi in drugih prežečih živali.

»Kamnita oaza!« je zaklicala z zvenom sprožene puščice, in izstradane oči, nanizane v tesen obroč, so podnetile svoje divjaške ognje.

»Kamni v valovih blodečega peska!« jih je vzpodbujala. *Uuuooo* so zabobnali glasovi okoli ognjev in cvrčanje živega netiva se je spajalo z vonjem pokošenega vetra.

»Prerok!« je rekla vzneseno. Roko je dvignila prav do ran, ki jih je prestajal pes, in toliko da ni namočila prosojnih prstov v rjavo kri, prilepljeno na bronasto dlako, v rjavo blato iz otroških iger, ki ne spoštujejo spomenikov.

»Bil je prerok,« je rekla. *Uuuoooo* so zatopotali koraki okoli ognjev in udarci rok so zmeščali zrak, da je stekel med prsti ko vosek.

V krog sta takrat stopila starec z leskovo piščaljo in starka z mavričnim balonom na napeti vrivici; starec, ki ni igral na piščal, in starka dva sežnja od tal z balonom v iztegnjeni roki. Stala sta čisto na obodu in gledala.

»Bil je prerok, preden je postal spomenik. Sam, zapuščen v precepu Evfrata in Tigrisa, v pravrtu medvodja, v neobljudeni pokrajini začetka. Hranil se je s toploto sončnih vzhodov in pil je vino sončnih zahodov. Prebival je pod streho letnih časov, oprto na protje dežja in obzidano s trsjem svetlobe. Hodil je od reke do reke in nazaj in gledal. Videl je vode, ki so tekle v strugah, in se čudil, ker sam ni premogel struge. Videl je kamenje v vodah in povsod, koder je hodil, in se čudil, ker sam ni bil povsod naenkrat. Videl je oblake, kako se stekajo na zemljo, in se čudil, da je sam iz nedeljivega telesa. Videl je svoje telo in se čudil, da je sàmo. Svojo podobo je spoznal po senci, ki sta mu jo sonce in mesec lepila na podplate. Gledal je in govoril sam s seboj.

Nekoč, ko sonce že devet in devetkrat ni vzšlo in je bil lačen in žejen in so oblaki legli v mednožje rek in je ležal moker do ramen in bokov, je začutil, da sta strugi rodili otroke voda in da je kamenje zahreščalo in rodilo puščavo, in je vprašal: *Kaj se dogaja?*

Govoril je sam s seboj in si rekel: *Nihče me ne posluša.*

Vstal je, gledal tja, kjer je spoznal svojo podobo, in si rekel: *Nihče me ne gleda.*

Ko je dan spet vžsel, so umrli otroci voda, ostala je puščava in vrnila se je senca. Nasitil se je in odžejal, toda še je bil sam, pa si je rekel: *Razmnožil se bom po svoji sencí.*

Sklonil se je k prvi reki in zarisal v ilo prste svoje prve roke, kakor mu je kazala senca. Odšel je k drugi reki in zarisal v ilo svojo drugo roko, kakor mu je kazal prst, ki je risal. V vodah je pustil sledi prstov svojih nog, v pesku obrise svojih ramen, uhljev in glave, v kamenju črte svojega telesa. Ko se je neskončno utrujen spet sprehodil od reke do reke in nazaj, so po vsej pokrajini glasno rastle rastline in živali. Bil je zadovoljen s svojimi plodovi in je rekel: *Nisem več sam, kaj? Nisem več sam, kaj? Z odprtih dlani so mu med plodnimi prsti zdrsele nezgovorjene besede in z zvenom sončevih mečev ponujale ključ od stolpa njegove samote. Travam in praprotim, rožam in drevesom, ribam in metuljem, mišim in mamutom pa je bil podelil govoricu senc, zato se je vprašal: *Kaj se dogaja?* In še si je rekel: *Nihče me ne posluša.**

Razjezil se je, kakor je videl besneti svinjo in mravljo, dinozavra in kačo, otroke svojih najljubših senc, in je zarisal v brezbrizno deželo tisoč divjih izvirov in v nebo tisoč mehurjastih oblakov. Podrl je svoja najljubša drevesa in si zbil ladjo. Nanjo je naložil vse svoje otroke, razen največjih, ker bi lahko zaradi njih potonil, in rib, ker o njih ni natanko vedel, kaj so, in ptic, ki jih ni dosegel in so prišle same, in je čakal, da je prišla povodenj in dvignila ladjo do obzorja nove pokrajine. S prostora, od koder je nadziral minevanje, se je razgledal po vrhnji skorji voda in spoznal, da so mu odprte vse poti skoz molk. Vdihnil je prgišče lačnih vetrov, brez vonja in glasu visečih na dvignjenem sidru, posrebal je tonečo svetlobo iz pravrtá svojega začetka in videl, kako hitijo potopljena bitja s plahutavimi plavutmi brisat njegove steze od reke do reke in nazaj. Izdihnil je razdražene vetrove in obrnil ladjo mednje, izpljunil je nekdanje podobe in jih pohodil. Stopil je med rastline in živali po pomoč in si rekel: *Nikogar ni.* Krog sebe je imel sladke bilke in lubje, ki kaže sever, tople smrčke in kljune, ki kažejo jug — in nobene besede. Nepotešen se je zleknil na svoj prostor v polzečem minevanju, na praznem stropu iz belih jader je razbral novorojeno misel.

Ob svojem razprostrtem telesu je zarisal črte drugega telesa in vprašal: *Kaj se dogaja?* — Še enkrat je slišal besedo *kaj* in je vedel, da je ni sam izgovoril. *Ti si kakor jaz,* je rekel plaho in slišal je besedi *Kakor ti.*

Tedaj se je ladja s truščem zagozdila v razklano goro in vode so z bučanjem otekle v odprto notranjost.

Vzel je rastline, živali in drugo telo, zasadil je oazo in se razmnožil. Toda bil je prvi. Bil je velik gospodar svojih senc, zato so ga spoštovale. Pozabile pa so njegovo podobo iz časa, ko je s koreninami svojega telesa kradel življenje kamnom in rekam in je na statvah dežja tkal zarod, ki naj bi odklenil njegovo samoto. Vse njegove besede so pregovorile tolikokrat, da so se skrhale, se spremenile v psovke in lajanje, zgrnile so se nadenj kot nad sebi enakega in ga zadu-

šile . . . Zdaj je tu, naš edini prednik, v tem trenutku in v tej zmaličeni podobi. Bil pa je prerok!«

Uuuooo so spet zabobnali glasovi in zatopotali koraki okoli ognjev, ki jih je veter vse mrzle in razdrobljene raznašal po granitu. V obroč nanizane prežeče oči so se skokoma približale, hlastale so se med seboj in duhale svežo, toplo hrano.

»Ključ!« je planil otrok.

»Kakšen ključ?« se je zdramil pes.

»Obljubil si!«

»Glej no.«

»Vsem bom povedal . . .«

»Glej no. Komu boš povedal?«

»Vsem tem . . . vsem tem . . .«

»No, prav. In kaj jim boš povedal?«

»Resnico.«

»Oho, resnico? Kaj je resnica?«

»Da si puhel, izsesan, zavržen, votel nič.«

»In kaj zato? Kljub temu sem zaokrožena resnica. Poglej, kako me občudujejo, dopolnjujejo, izpopolnjujejo. Rastem! Zahvaljen, rešil si me!«

»Reševal sem sebe.«

»Saj pravim — zahvaljen, rešil si mene!«

»Ključ!« je zahteval otrok.

»Kakšen ključ?« se je razjezil pes.

»Moram k stolpu, moram!«

»Kdo ti brani?«

»Tvoja laž!«

»Sam si jo govoril.«

Otrok se je vzel iz svojega ranjenega sveta in zakrožil z neizkušenimi perutmi čez brezmejno areno nekrvavih iger, mimo hlastnih oči, čakajočih na vroči vonj toreadorjeve smrti. Iskal je oporo: vejo, ki bi mu zrastle nasproti, obraz, ki se ne bi izmaknil pogledu, dlan, ki bi znala čutiti. Toda starec z nemo piščaljo in starka dva sežnja od tal in z balonom na niti sta trdno zlepljenih rok odšla.

»Ključ!« je terjala.

»Kakšen ključ?« se je pes sovražno zleknil.

»Tisoč lastovic se zaletava v temi in pada na dno vodnjaka, moram jim odpreti! Pašniki mojih žil ječijo pod težo zrelih trav — kličejo lačne, vabijo žejne, prosijo utrujene, naj si uberejo živih kali, naj jih zasajajo v svoje spoznanje. Moram se odpreti, o gospodar, moram se razsejati, morajo me požreti — da bom živela, da bom obstala . . .«

»Živeti?« se je hahljal pes. »Živeti? Presedaš mi! Hej,« je tlesknil z gobcem, »zabava!«

Vrtiljaki in lajne in strelišča mrtvih lutk so se natrla od spomenika do obzorja drevoredov, zaškripala so, zacvilila in izstrelila iz vseh kotičkov prebujne oaze divji hrup kričanja, kotaljenja, meketanja, cvrenja, ščegetanja, vdaje, pozabljenja. Cunjaste lutke so s piski osmešenih bogcev padale pod točnimi streli v pijani smeh.

Vzravkala se je ob izdajalskem psu, kakor se vzravna steblo pred zadnjim udarcem sekire. »Poslušajte me!« je zašepetala. »Nisem govorila o njem. Jedli ste moje telo in pili ste moj obup. Hočem ostati. Hočem biti in ostati!«

Z vrtiljaki, lajnami in strelišči so se pobratile hiše umetnih strahov, zatulili so nagačeni volkovi, vzmeti so premaknile rilce gumijastih mamutov, prisiljen krohota je stresel ude progastim, naveličanim klovnom.

»Nihče te ne poslušaj!« Pes se je majal od smeha. »Nihče te ne sliši!«

V njej je zrastle piramida bele groze, in čutila je besedo, kako ji kljujejo v strženu zazidanih misli. Vsako jutro, so kljuvale misli, vsak dan — poti iz včerajšnje v jutrišnjo večnost so gluhe zame. Ni vrat, ni ključa, ni hitre reke, ki bi rotila: ostani!

Pes se je prismejal iz vrtoglavega veselja, ki ga je obdajalo kakor cvetlični venec prvega izmed prabogov.

»Ostane, kdor zmaga!« je vrisnil. Hlastnil je in jo prepodil, da je zbežala skoz vesoljni karneval in tudi mimo starca s piščaljo in starke dva sežnja od tal, ki sta na robu ladje iz jajčasto okamnelega balona molče prerokovala daljnjo vsakdanjost.

Tekla je skoz zastore zobatih rib in pod trebuhi slinastih podgan in med gležnji orjaških ljudi in drugih uličnih živali. Za hrbtom so ji s steklimi zobmi hreščala kolesa sopečih ur, luske sežganih semen pa so v njihovi sledi bobnale mrtvo pesem. Tekla je skoz praznino voščenih oči, pribitih v mrzle okvire negibnih vek, in mimo hromih košut v zlatih skobčjih zankah, dokler se ni njena smer napela v lok in se v krogu upognila k sebi. Po svežih stopinjah je pohitela nazaj, mimo zgoščujoče se vrste enakozvočnih bitij, zaročenih z mladim vetrom: plula so z njenimi nogami, in več ko se jih je pretočilo mimo, bolj svetel in njen je bil njihov samozavestni smeh. Spoznala se je in planila v rdečo plimo mako-vega polja, v trepetajoče grlo svetlobe, do svojega prvega krika, tja, kjer se utripanje zgošča v prah slučajnega utrinka iz tujih svetov.

Tu ni ničesar, se je oglasil otrok. Diši po zdrobljenem, visoko vrženem kamnu.

»Prazno vesolje med drobci, ki niso dosegli spomina,« je rekla.

Ničesar, je rekel otrok. Strah me je prostora, ki ga ni več.

»Molk pred spočetjem časa, pred tiktakanjem krvi, prostor čakajočih vrtarjev,« je mrmrala.

Diši po začetku, po mojem najglobljem dihu, je rekel otrok.

»Molk. Krik. Hoja proti sredici . . . Treba se bo vrniti.«

Vračala sta se med potoki, ki so pritekli po svojih starih koritih. Približala sta se jim in opazovala hitro, razčofotano vodo, v kateri je do kolen brodila jata otrok, oblečenih v rožnate kaplje, pljuskaje segala na dno in med mokrimi vriski z nerodnimi lučaji ciljala bližnje nebo. Prodniki so se luščili iz drobnih pesti, lomeč svetlobo v mavrične lestve so drveli navzgor, dokler niso dozoreli, popokali v soncu in rodili letečih bitij. Vriski in zmagoslavni pogledi so spremljali prve zamaha orjaških modrih metuljev, osedlanih cvrčečih kobilic, hrzajočih krilatih velblodov in vseh otroških živali. Med devetim zamahom so otrpnile, ugasnile, kanile v potok in se stopile. Iz mokre jate, ki je umolknila in zaskrbljeno nabrala mlada čela v gube, je prišel, široko razprt, zanesljiv glas:

Vreči je treba više, prek meje, tja, kjer se bodo utrgale niti med nami in njimi in bodo prosto zletele!

»Kjo! Kjo!« je zaklicala in zabredla v strugo, otroci pa so se prestrašili tujega klica, se poskrili v razbrizgane kaplje in odtekli s potokom. Šla je za njim, prisluškovala njegovim hitečim skokom in opazovala zgovorni tok. Videla je glave in ude zavrženih igrač v pogreznjenih kanglicah, srečala je razmetane, z mivko napolnjene čevljevce petnajstih starosti, nasmehnila se je pojemajočemu brnenju zbrušenih zvokov v odplavljenem, navznak prevrnjenem šolskem zvoncu. Vračala se je počasi, po znani dolini, mimo znanih, od mnogih enakonočij obledelih krajev, zato ni zašla. Ko je potok nanesel toliko drobirja, da je utonil pod njim, je prišla do drevesa. Do bahavo razvejanega, lačno razkoreninjenega drevesa. Njegovo zeleno lubje se je brazdalo v vse smeri neba in prazne navzkrižne veje so kazale poti in nasprotne poti.

Obšla je drevo in hodila naprej skoz sklenjeno zaporedje zaprtih razpotij, po vretenu vse hitrejših korakov, do tam, kjer jih je sredobežen veter zanesel vstran — in namenila se je za njimi. Zagazili so v polegel travnik zaustavljenega klitja, med pripognjene in zaklenjene shrambe cvetnih tovorov, v katerih se je potuhnil čas. Bilke so dvignile prebujene glave, vstale so, se otresle grezil pozabe in zrasle v višino človeških postav. Potem so shodile. Pozdravila jih je z globjim dihom, brnečim planjem vzbunjene krvi — tako kakor pozdravi mornar, kadar hoče zbežati pred lijaki zahodnih tajfunov in spet odkriti dišeča obrežja na vzhodu, včerajšnjo zarjo, ki jo prestreže na občutljivi tehtnici morij. Gledala je, kako razmikajo zrak, ker je pretesen njihovi nenadni prostosti, in kako ga grebejo k sebi, da bi si napolnile pljuča z gorivom glasov.

Prihajam spod kamna v potoku, je rekla, iz neotipljivih razsežnosti rožnate kaplje.

Kam hočeš? so jo vprašali.

Noge je imela še mokre od potoka, zato je brez pomisleka pokazala predse.

Tja čez. Okužena sem z grehom košate pomladi. Med vami bom našla sveže ranjeno zemljo, kamor bom stresla svojo plodno bolezen. Pustila vam bom toplo žetev, da se nasitite, in šla naprej.

Odrple so se, jo spustile medse in strmele, ko je spotoma prek leve in desne rame in devet komolcev v širino sejala čudeže svojih makovih zrn. Mudilo se ji je in ni opazila, da se v brazdah za njo ne razrašča rdeča ravan. Postave so se zganile, pogoltnile makova zrna in se vsesale v prgišča strjenih tal do višine trav. Tudi tega ni opazila.

Hodila je naravnost in se znašla pri drevesu, od katerega je bila krenila.

»Sanjala sem o deželi začetka,« si je rekla. Utrujena od privida je legla k nogam svojega drevesa in spet napodila razdražene misli k pojiščem predpreteklih pokrajin. Vračale so se raztrgane in zastrupljene in govorile, da so se kažipoti pred njimi obračali v začaran krog. Pripovedovale so še o divjih plemenih, ki prebivajo v zidanih gnezdih: Posekala so praprotne gozdove in jih podnetila, njihov pepel pa zravnila v tlakovana bojišča, kjer je veliko blodečih otrok in brez števila sovražnikov za mučenje in ubijanje; plemenski maliki korakajo z zlatimi ščiti in v njihovem grbu je znamenje nabreklih spolovil. Govorile so še o pravljici, ki jo vedo otopelo opazujoči stoletni starci in ji tudi verjamejo: Nekje za bojiščem, ki sreba toplo kri, za maliki in znamenji njihovega vladarstva prosto pluje nekdo, ki bo prišel zmagat; tisočletni pomoli, zgrajeni za praznik njegovega prihoda, že slutijo plahutanje bližajočega se jadrovja.

»Kjo! Kjo!« je zaklicala drevesu nad seboj, toda veje so kazale vse prejšnje smeri. Čez planjavo, od koder je bila pribežala, so se razlegli streli s strelišč, oglasilo se je kričanje lajn, cviljenje vrtiljakov in meketanje gumijastih mamutov, in spoznala je, da je na svoji sedanji poti.

»Kaj se dogaja?« se je v svoji tesni lupini zdramil otrok.

Hripav lajež in pločevinasto bobnanje termitskih krdel sta se približevala po vročem obrobju jas. Kojoti za njunimi bojevitimi petami so odprtih nozdrvi vcepljali mlečnim mladičem vonj zasledovane gazele.

»Sanjala sem o oazi, s katere sem prišla. Naprej moram,« si je rekla.

Spet je bežala po sledi potokov. Iz podzemeljskih žil so gnali prsate, z lišaji in drugim bujnim rastlinjem omrežene goljave. Hrumeli so po drobovju zasutih sotesk, pod jeziki vitkih dolin, pod oboki kalnih močvirij. S seboj so nosili vse, kar ni sodilo na ubogljivo razgibano podobo površja in bi kvarilo videz resnobno zaokroženega zemljevida. Kotalili so prah, ki je ostal za čakajočimi vrtnarji, mavričnimi lestvami, razsedlanimi in utišanimi kobilicami in krili vseh otroških živali. V kotanjo plosko vrisanega modrega jezera so se zlivali daleč pod njegovo zrcalno plastjo, valili so se po strmih, v sivino padajočih bregovih, se sramežljivo plazili ob zadušljivem dnu, odmetavali dragocena bremena in se razblinjali.

Renčeči preganjalci so se ustavili na bregu velike kotline, do ust zapolnjene z nestrpno tišino. Niso je mogli zalezovati, ko se je spuščala po mrtvih vozlih navpičnih struj v globoko usedlino sočasja, v objem potopljene celine, med bivališča splavljenih bitij.

Ustavila se je na zrahljani, s hlapljivo ambro prepojeni svižnati muljavi. Nanjo so skoz negibno vodo s hitrostjo zadušenihih metuljev drseli ogorki nebesnih

kamnov: Ker niso utegnili izmeriti smisla neskončnih razdalj, ki so jih bili preleteli, so pohlevno legali v kotanje končnega veselja; na njih ni bila izpisana nobena slišna beseda in nobena luč z visoko upognjene gladine jih ni več otipavala s pregibajočimi se lovkami. Vdrti v novo, blatno nebo so s svojimi črnimi labirinti zatemnjevali vse izhode, ki bi mogoče kam vodili.

Nihajoče rastline pa so zaškrabljale druga ob drugo in premaknile ravnožežje velikega vodnega zvona. Zamajal se je in sprožil brneče valovanje, zazibal se je še bolj in z otrplih ustnic se mu je utrgal glas in se razprostrl po vsej širini odmeva, razpolovil se je in dvojna govorica se je naprej razdelila v mnogokratnike poskakujočih zvokov. Trkljali so se s škripajočega lojtrskega voza, usločnega pod seneno grmado, ki se je zaspano pomikala po vijugavem kolovozu med zreliimi kopicami za lenim konjskim repom. Cingljali so tudi spod krtovih rok in spod murnovih kril, iz vseh glasilk nasmejanega in potnega poletja. Na vozu je bilo mehko, nebo se je pozibavalo sem in tja in zgoraj se je peklo sonce.

»Kaj so počele, preden so jih kosili?« je dremavo vprašalo dekletce vrh senene grmade.

Spredaj je sedel zgrbljen hrbet s popuščenimi vajetmi in pritrjevalno pokinkaval; saj ji je bil že kdaj prej odgovoril.

»Rasle so, kar naprej so rasle, tik do neba,« si je pojasnjevala. »Bile so visoke, nenehne trave in po njihovih zrnatih krošnjah so se sprehajale ptice stalnice.« Dvignila se je na komolce in odgrnila mokre lase z obraza. »Nobene več ne vidim. Koliko jih je bilo, preden so odletele?«

Hrbet je sedel sključen in vajeti je bil zamišljeno popustil, da so žvale cingljale konju med zobmi in njemu med sanjami; z glavo je počasi kimal in prav verjetno se je odločil takole prešteti vse, preden bi odgovoril. Za zaprtimi očmi, ki so se čeznje stekale žgečkljive kaplje znoja, je še zmeraj videl z makovim belim mlečkom poškopljeno koso, kako se med gugajočimi zamahi zatika v skrita prepelična gnezda.

Oprla se je na dlani in se prepričala, da je vsa kotlina brez živih bitij, oskrunjena in prazna, iz nje je migotaje vel vroč zrak in skozenj se je na počasnih zračnih mehurjih prepeljeval bel oblak.

Hrbet se je zdramil, izpustil vajeti in se zravnal obrnil, pokazal je obraz barve zrelega žita in pod gostimi žitnimi resami razprte zelene oči.

»Od kdaj si z menoj?« je vprašal.

»Ne vem. Že dolgo. Se ne spominjaš?«

»Nočem več misliti na stvari, ki se jih spominjam.« Poprijel je vajeti, oči so se za hip skrile za štrenastimi, z zdrobljenim senom zamesenimi lasmi, in upognjena glava je zašla za posivelim in od sena prebičanim hrbtom, ampak voz se je premikal sam od sebe in belemu oblaku je med počasnim nihanjem od ene na drugo stran voza popustilo ogrodje in se je jel sesedati.

»Kam potujeva?« je vprašala.

Obraz je bil spet tu, velik ko strm hrib in brezbrizen, in oči tudi, velike ko dve bližnji jasi in brezbrizne.

»Ne vem. Nikamor.«

»Se nisi nekam namenil?«

Gledal je po kotlini, po vsej pokošeni širjavi naenkrat. Ves čas je ni pogledal skoz obupano razširjeni zenici, mogoče celo ni nikamor gledal, ampak je imel oči tam kar tako, ker brez njih pač ni mogel biti.

»Ne,« je rekel potlej. »Mislim, da sem že mrtev, že dolgo, čas bi že bil.« Vseeno ga je še nekaj vprašala.

»Konja imaš in zvrhan voz in sebe na njem, nekje si vendar moral začeti, vsaj zdi se mi.«

»Ah, tisto,« se je nasmehnil brez glasu in brez gubic okrog ust, okrog odmevajoče votline v obrazu. »Ah, tisto! Saj o tem ti pravim.«

Zbala se je že, da je zaradi oblaka, ki je legal vse niže, kaj preslišala, pa je le nadaljeval:

»Začelo se je mogoče takrat, ko sem se odpravil, najbrž pa že dosti prej. Ko sem odhajal, je bilo vse na svojem mestu, hiša in hlev, vodnjak in žena, vse je bilo tam, tudi jaz. Razjezil sem se bil nanjo, ker je bila lačna, vsaj rekla je tako. *Lačna sem*, je govorila, medtem pa se je vrtela ko klopotec in tolkla s čevljem ob tla. Ponujal sem ji zrnja in vode, vina in sebe, ampak kaj, ko je še kar naprej divjala naokrog ali pa ždela v črnem kotu in strmela v svoje naročje. Seveda sem videl: bila je molčeča, nepremagljiva lakota, kakršna ubija vse gozdne živali, če jih privežeš med hišo in vodnjak. Zapregel sem in odhajajoč sem jo videl stati na poti, ki pelje skoz jutro na drugo stran. Vso ravno, prašno pot proti tej strani kotline sem meril nanjo z očesom, nazadnje mi je skeleče oči zalil znoj in spremenila se je v poskakujočo mušico. Sproščeno sem udaril po konju in ga nagnal z vijugaste poti med deteljo in oves, čez triintrideset bahavo razplajajočih se travnikov. Letala sva ob potoku, polnem zrelih rib, in pod jablanimi, ki so naslanjale z napetimi sadeži otovrjene veje v rdečo kislico in na grudaste krtine, ustavila sva se v zadnjem globokem travnatem zalivu pod griči. Razgled na njih je bil ognjen. Tri dni sem kosil in obračal in sonce se mi je prestopalo po hrbtu samo in skupaj z mescem, jedel sem na kosi pečene jerebice in modrase in jih poplakoval s polžjo slino in omedenimi čebelami, zlasti s čebelami, saj je med s tistih nožic upijanjal, posebno še, ker so bile neznansko mlade čebele. Napolnil sem se z močjo, da so mi žile nabrekli, povsod je štrlela iz mene. Kosil sem, obračal prepoteno travo k nebu in se pasel, moj bog, kako sem se pasel!«

Spet je gledal okroglo in zeleno in od blizu, kakor da zdaj hoče misliti na stvari, ki se jih spominja.

»Seveda si pospravil vso travo in čebele in še kaj,« je omenila.

»Kaj praviš?«

»Seno, čebele in vse drugo . . .«

»Nazaj je šlo počasneje. Zvrhan voz, in konj upognjen v hrbtu — postaral se je bil. Trajati je moralo precej več kot tri dni, kaj meniš?«

»So bile jablane še tam, in oves?«

»Rogovile so bile in nekaj slame na zemlji. Celo večnost sem se zibal na vozu. Bal sem se pogledati dol, ker je bil tako visoko naložen, pa sem gledal gor, mrenasto nebo in mlačno sonce. Prehitro je zahajalo, to vem, posebno še, ko sem zaspal in me je zazebló in sem se zbudil pred domačim slemenom, po katerem se je v mesečini plazil mah. Zlezal sem z voza in v hišo. Bila je tam, v svojem kotu, z blagimi očmi v črnem naročju. *Ja*, sem rekel. Za veliko mizo je s komolci v drobtinah in z glavo v pesteh sedel nekdo v moji edini obleki, z mojimi lasmi proti luči. Videl sem, da so že precej nemarni in stari, moji lasje. Potlej se je dvignil izza velikih pesti obraz barve plesnivega žita, moj obraz. Gledal sem ga, kako blizu je drobtinam na grčavi mizi in kako zelo je podoben razrezanemu kruhu, in potem sem ga gledal drugače, iznad drobtin, kako visi v somraku nad ukrivljeno stoječim telesom v moji edini obnošeni obleki med nizkimi podboji, obraz z mojimi slamnatimi lasmi, in se ničemur ne čudi. *Ja*, se je tedaj oglasila s svojim večnim glasom. *Ja*, samo to. Zlezal sem nazaj na voz in odrinil in se spet vrnil, kdo ve kdaj, kdo ve kolikokrat, k drobtinam, k podbojem, vselej tiho, po prstih, da se ne bi sesula črviva miza in da bi se mah na slemenu ne zdobil v prah. In tam je zmeraj obraz v črnih pesteh in njemu nasproti globoko, temno naročje. *Ja*, pravi ona zmeraj. Samo to, in spet grem.« Videti je bilo, da gleda nazaj, na pohojeno kačo, ki vije prašno telo izpod voza med izdišane kopice in kima spredaj s kosmato konjsko glavo. »In spet grem,« je ponovil.

Oblak je vdano popuščal, sesedal se je in se razbuhnó čez vso kotlino.

»Saj stojiva,« je rekla.

»Kaj praviš?« Gledal je voz, kako peketa čez včerajšnje kotanje, in konja, kako mu rožljajo podkve na obrabljeni roževini in se ugreza med svoje trhle kosti.

»Niti za korak se nisva premaknila ves čas,« je rekla.

Skomignil je z rameni; z njih je vzplahutala skrb, počasna, nenehna skrb. Spreletela se mu je čez obraz, čez obe prostrani, zgubljeni jasi in se tam mehko razgrnila.

»Ja,« je rekel.

Oblak je opešan scurljal v blatne, vekomaj žejne jarke, razmrežene čez ščetinasta polja.

»Jaz pa moram naprej,« se je nemirno zganila.

»Kam?«

»Nekam naravnost.« Nagnila se je in zdrsula s senene grmade mimo konjskega hrbta, mimo žeblicev, ki so se drli iz podkev.

»Lepo, prišla boš spet nazaj, zmeraj nazaj. Kraj ne bo isti, mogoče bo ves drug — ampak obrazi!«

Zasmejal se je s celim brezciljno popotujočim telesom in prosojne luske odmevajočih zvokov, luske notranjih glasov, zaklenjenih v pesti na obrazu in zakotna naročja, so se osule z njega, zazvenkljale so po robati gladini in v nihaajočih iskrah zaplavale v motno globino do togih suličastih trav in tihih nebesnih kamnov med njimi — do njenega skrajnega skrivališča. Toda do tja niso prinesle nobene cele besede, nobene žive podobe.

Beseda je prišla od drugod, iz prve rahle plasti sozvočja, ki se je zganilo ob njej.

Tukaj, je bila beseda.

Našla nas bo, je prišlo še več besed.

Bila je že daleč od krajev, kjer je bil nanjo lajal strah, bila je na svoji drugi obali in otrok se je molče umirjal v njenih rokah.

»Iščejo naju,« se je oglasil.

»Ne,« ga je potolažila, »morala bova naprej.«

Spredaj je bilo zatišje, dolg, nasproti prihajajoč drevored z bliski neba med tesnimi vejami in odbliki neznanih oči med stebli. Vedela je, kam gre, spoznala je svoje stopinje na poti, stopinje vseh starosti — drobne so se opotekale od mladosti, večje, trdnejše so tavale v utrujenosti.

»Danes greva prav,« je še dodala. In otrok ni vprašal, ali je res. Verjel je, da je res, saj je našel na poti svoje stopinje, stopinje svoje starosti.

Danes greva prav, so planile druge besede. Za njimi se je zmotala iz drevoreda, ki se je na sredi križal s prvim. Z rokami je tipala pred seboj. Prihajala je kakor v ogledalu.

Danes greva prav, so hitele besede iz naslednjega drevoreda, ki se je križal s prvim in drugim.

Greva prav, so prišle besede iz vseh neprešteti drevoredov, ki so se v žarišču križali s prejšnjimi. Za besedami je prihajala kakor med dvema drug proti drugemu postavljenima ogledaloma: neskončna čreda enakovrstnih, k sebi namenjenih bitij s tipajočimi rokami. V žarišču so se roke dotaknile v ledeni bojazni. Bile so slepe.

»Greva prav?« je vprašal otrok.

Molčala je in šla naprej. Pred njo se je tesna in ravna črta nog podrsujoč vzpela na hrib, ki je ležal tam kakor kit, nasedel, z velikimi krivokljunimi ptiči na svojih plečih zadovoljen, s svojim mahovnatim koncem sprijaznjen kit. Od spominov na kopnino, od koder je nekoč pobegnil, in od teže svojih tavanj za zalivskimi tokovi zadušen kit. Položen in zelen. Kit kakor hrib.

Otrok se ji je iztrgal in se pognal naprej. Obstala je z dlanjo nad očmi, s pogledom proti ostro pršči bleščavi. Otrok je hitel mimo njenih in svojih nekdanjih trenutnih obrazov, naprej v davnino začetka — dokler ni bil sam, prvi in sam in še ni vedel, kolikokrat bo moral znova na pot. Za njim so se razmnoževali obrazi. Bile so drobne, začasne podobe enega obraza in z vek so jim be-

žale ptice selivke. Njihove razlomljene, opletajoče sence so sunkoma drvele po pobočju in padale na drugo stran.

Zgoraj, na kitovem slemenu, je bil čolnar. Sprejel jo je z velikimi, dobrotljivimi zenicami in s tenkimi, pohlepniimi prsti. Spodaj se je z vseh strani dvigalo morje. Prihajalo je in odhajalo, in vsakič ko je prišlo, se je pred čolnarjem utrnila kresnica, in vsakič ko je odšlo, se je z belega kitovega boka spustil z njim čoln. Čolnar je stal na vrhu, se smehljal nizkemu, skrčenemu dnevu na zahodu in k ogrlici čolnov priklenjenemu kitu in pobiral čolnino.

»Oči in jezik,« je govoril, »jezik in oči prinašajo vihar. Molčimo! Mižimo! Nočemo viharja! Ne govorimo, ne glejmo! Oči in jezik,« je govoril.

Vrsta pred njo pa je poklekala predenj na spolzek prt, stkan iz netiva zoglenelih žil, in tipaje drsela naprej do čolnov, do varnih belih zibeli. In kit, ki je nekoč bil zbežal s kopnine pred noži požrešnih živali, pa se je za sedemkrat sedem let zagozdil v trebuh voda, je zdaj ležal izpljunjen in spokorjen: potihem, zamolklo kot ognjenik, ki so mu ukazali spat, je dihal v svoji tretji deželi in po gladkih pobočjih so polzele z njega vegaste ladjice. Gledala je, kako veslajo druga za drugo čez mehke kotanje, ki so ostale v morju od kitovih počivališč, čez žarečo, od daljnega vetra vzplapolano ponjavo, in navkreber v širok požiralnik svetlobe na čelu Ognjenega griča.

»Danes greva prav,« je rekla. Otrok je molčal in v dlani je čutila, kako drhti.

»Jezik! Nočemo viharja!« je režal čolnar skoz zobe, ko je postavi pred njo segel v usta in izvlekel drgetajočo rdečo gmoto. »In oči,« je režal čolnar, ko je postavi pred njo s palcem in kazalcem iztisnil bolščeči, v rdeči mrežici ujeti beli krogli. »In oči!« je sopesel od napora. In kar si je vzel za čolnino, je padlo v veliko stekleno posodo. Tam je imel že nekaj tisoč izdrtih jezikov, in vse besede z njih so grozeče bežale za čolni. Tam je imel tudi že nekaj tisoč izdrtih oči, in vsa svetloba Ognjenega griča je plamtela iz njih.

»Tamkaj bova zgorela,« je šepnil otrok.

»Jezik,« se je prijazno nagnil čolnar in ji segel z roko proti ustom.

»Ne! Ne!« se je zdrznila. Strmela je v velikansko zeleno glavo nad seboj, v prostrano pokošeno čelo, kjer je po praznih brazdah taval na trhli seneni grmadi mož z zaklenjenimi pestmi na obrazu in spominom na črno naročje v očesu. Strmela je v edino, kot svetla velikanka Betelgeza prostrano oko, ki so se ji po njegovem peskovitem notranjem obodu v vedno ožjih, v triintrideset in manj človeških let zadragnjenih kolobarjih bližali siti psi in nažrte podgane in termiti z obrabljenimi zobmi in lakote vajeni kojoti in kar je še drugih človeku podobnih živali.

Čolnar je vzel svoje. Iz njegove nenasitne posode je zbežala beseda, zdrsrnila je za čolni in spotoma utrnila dve kresnici.

Strah, je bila beseda, edina odrešena beseda.

Toda čutila je še — z votlinami v svojem obrazu in z bobnanjem otrokove žile v svoji skrčeni dlani je čutila. S strahom, obrnjenim k čolnarju, in s hrptom, obrnjenim k čolnom, se je začela umikati po pobočju nasedlega kita. In ko je bilo kitu, ki je v triintridesetkrat triintrideset in več ubežnih letih precedil vsa morja sveta in se na koncu sprizjanzil s svojim nasedlim trebuhom, ko je bilo kitu — človeku najmanj podobni živali — dovolj in preveč tujega, nerazumljivega strahu, je prav narahlo potresel z ledji in se znebil nadležnega bremena.

»Tam sta,« se je oglasil otrok, ko sta po toplem, mokrem padcu splavala na površje.

»Tam sta in molčita,« je še rekel. Več mu ni bilo treba reči, saj je bilo prav takrat razločno slišati sikanje predrtega balona in tudi piščal se je grgraje oglasila.

»Starec s piščaljo v roki in starka dva sežnja od tal in z balonom na sivi vrvi. Opazujeta naju in molčita,« je povedal otrok.

»Ampak piščal! In balon!«

»Kit,« je rekel, »kit se je prebudil. Hoče s plitvine.«

Valovi pa so vedno bolj silili v svojo priučeno smer in tema je bila vse bolj znana. Beseda in kresnici v čolnarjevi posodi so izgubile moč strahu, samo ogorki nebesnih kamnov so še pljuskali v vodo s hitrostjo zadušenih metuljev in zadnje sence dneva so se lomile čeznje s krili mogočnih mišjezobih netopirjev.

»Sta bila res tam?« je vprašala medtem, ko je dan zahajal in ju vlekel v noč. Otrok je molčal, postal je težji, verjetno ga je premagala utrujenost. Zadnji pramen z Ognjenega griča se mu je skodral na čelu in ga zvalil v sanje. Takrat sta že tudi dosegla peščino. Odložila ga je med toplo zrnje in dišečo peno, potem se je vsa slekla in čakala. V nohtih in laseh je čutila, da je tema vsenaokrog dokončna in da ne more nikamor več.

Pojavil se je ob svojem vselej nenadejanem času. Zlagoma in zanesljivo je prihajal po toplih stopnicah večera, povitega v rožnate cunje dneva. Pred njim je na trdni verigi skokoma tekkel zgubljeni čas.

»Vrnil si se, Kjo?«

»Ga zebe?« je vprašal.

»V pesku in travi mu je toplo,« je rekla.

Toda Kjo ni prezrl otrokovega drhtenja, zato je rekla:

»Danes je srečal pretekle živali. In tiste, ki pridejo.«

»Tiste, ki se vračajo,« jo je popravil Kjo.

Oddaljevala sta se že, ko je otrok glasno pripovedoval sanjam:

»Piščal je zgorela. Čolni so zgoreli. Betelgeza je zgorela.«

Na poti proti nasadom cvetočega kamenja ga je še vprašala:

»Jutrišnji dan ne bo hujši od današnjega, kaj?«

Kjo pa je imel zmeraj pripravljeno pravo besedo.

»Mogoče,« je rekel, »mogoče.«

»Ja,« je reka, samo to. Zaupala mu je, kajti Kjo je bil njena vera.